

BIJZONDERE WAARNEMINGEN EN VONDSTEN

Ossicaulis lignatilis

Eén van de populaire wandelgebieden langs de binnenduinrand is de omgeving van de uitspanning "Kraantje Lek" bij Overveen. Deze plaats geniet enige bekendheid doordat direct naast het restaurantje één van de oudste bomen van Nederland stond, namelijk een Iep van naar men zegt ca. 400 jaar oud. Enige jaren geleden is deze Iep door de Iepziekte getroffen en ondanks verwoede reddingspogingen toch doodgegaan. Wat nu nog rest is een holle, nog staande stam van zo'n anderhalve meter doorsnede.

Op 7 november 1993 maakte ik een wandeling in die buurt. Eén van de kinderen van het gezelschap kroop in die boom om mij vervolgens te roepen dat ik ook moest komen, want er waren paddestoelen. Inderdaad bleken er binnen in deze boom in de rotte donkerbruine houtresten op het grondniveau en wat hoger ongeveer 10 vruchtlichamen van een witte, enigszins excentrisch gesteelde, naar meel ruikende plaatjeszwam te groeien: *Clitocybe lignatilis*. Deze soort wordt tegenwoordig wel in een eigen geslacht ondergebracht en heet dan *Ossicaulis lignatilis*.

De bruine resten van het iepenhout leken al te duiden op de activiteit van een bruinrot-schimmel, maar het is niet altijd gemakkelijk om vast te stellen of de vruchtlichamen ook bij het verrotte hout horen. In Ryvarden (1991) staat evenwel dat het genus *Ossicaulis* bruinrot veroorzaakt, één van de weinige genera van de Agaricales die dit doen. De overgrote meerderheid van de houtbewonende Agaricales veroorzaakt witrot. De bruine houtresten zullen dus toch wel door deze soort gevormd zijn.

Peter-Jan Keizer, Utrecht

Brefeldia maxima, een slijmzwam met lantaarntjes

Tijdens de recordstorm van 25 januari 1990 legde - naast duizenden andere bomen, elders in den lande - een oude, dikke Balsempopulier (*Populus balsamifera*) in de tuin van onze burens voorgoed het loodje. Omdat hij in zijn val o.a. een deel van onze garage en schuur meenam, vonden wij het meer dan redelijk dat de boom, of wat er van over bleef, in latere jaren het een en ander goed maakte door ons op stamstukken en op de grote overgebleven stronk te verrassen met een keur aan schimmels en paddestoelen. In de zomer van 1993 vestigde er zich nog een grote kolonie Glanzende houtmieren (*Lasius fuliginosus* Latr.) die de stronk verder sloopten. De in het centrum steeds holler en rotter wordende stronk begin oktober 1994 vrij plotseling, bedekt was met een enkele vingers dikke, witte laag van onbestemde herkomst en consistentie. De aanvankelijke verdenking dat iemand er enkele emmers zeepsop over had uitgestort moesten we al snel intrekken: het werd spoedig een vrij stevige slijmboel, met bobbelige structuur, die niets anders kon zijn dan een plasmodium van een Myxomycet. Op een bepaald moment had het plasmodium, inclusief uitbreidingen over nabije houtsnippers en plantestengels een doorsnede van bijna 2 meter en bedekte alle holten en oneffenheden met een witte laag. De enige myxo die in de omgeving jaarlijks met grote plasmodia en vruchtlichamen verschijnt is *Fuligo rufa* Pers. maar die ontwikkelt zich, vaak hartje zomer, vrij snel en verdwijnt dan weer spoedig. Dit plasmodium bleef echter wekenlang vrijwel gelijk. Omstreeks 20 oktober bleek er een vleugje paars bij het wit te komen en leek er een

spoedige verandering op komst. Heel langzaam verdroogde het slijm, verdween plaatselijk, maar verscheen op andere plekken weer met verse slijmmassa's. De hele maand november waren er steeds stukjes witachtig plasmodium te zien, maar tevens ontdekte we, voor het eerst op 3 oktober, grote zwart glanzende sporangia. Of beter: aethalia, want bij voorzichtig aansnijden is te zien dat de grote vruchtlichamen zijn opgebouwd uit dicht naast elkaar staande zuiltjes die, onder het binoculair bekeken, verbonden blijken te zijn met glinsterende draadjes. Microscopisch onderzoek bracht aan het licht dat dat capillitiumelementen zijn met een heel bijzondere structuur, namelijk de o.a. door Nannenga-Bremekamp (1974) goed afgebeelde "lantaarntjes", die via de sleutel meteen naar de naam van dit raadselachtige organisme voerde: *Brefeldia maxima* (Fr.) Rost., de enige soort die deze typische structuren heeft. Het zijn in een preparaat van een niet te oud vruchtlichaam meteen opvallende, min of meer spoelvormige, uit meerdere vertakkingen bestaande verbredingen van het capillitium, tussen twee tegen elkaar gepakte deelsporangia in. Ik kan voor een afbeelding verwijzen naar "ons" slijmzwammenboek (p. 182). De aethalia als geheel zijn zeer onregelmatig van vorm, soms als platte kussens tegen het hout aangeplakt, soms min of meer spoelvormig rond takken of stengels, 3 tot wel 15 cm lang en enkele centimeters in diameter. Aanvankelijk glanzend zwart, maar na het spoedig vergaan van de buitenste korst niet meer dan een zwart-poederige massa.

Een opvallend verschijnsel, dat wij wekenlang konden waarnemen, bleek nergens als zodanig vermeld te zijn: 's avonds en 's nachts verspreidde de stronk met het plasmodium een zeer sterke geur, die zoals zo vaak, moeilijk te omschrijven valt: een onaangename, doordringende lucht van schimmelige of rottende humus met een duidelijke gistcomponent. Overdag was er helemaal niets te ruiken! Een aanwijzing dat deze slijmzwam dus eigenlijk alleen 's nachts biologisch actief is? Het zou in ieder geval een verklaring kunnen zijn voor de unieke "lantaarntjes"!

H.A. van der Aa, Baarn

Phallus hadriani in het binnenland

Eind oktober werden we opgebeld door Toon van de Cruisen. In hetzelfde bosje bij Mill (N.-Br.) dat vorig jaar al een "school" Inktviszwammen (*Anthurus archeri*; zie Coolia 37: 146) opleverde, zouden nu Duinstinkzwammen (*Phallus hadriani*) te zien zijn. Onze reactie was nogal lauw. Duinstinkzwammen komen toch alleen maar in de duinen voor. Toch maar even kijken. Vlak bij een groepje Kleine stinkzwammen (*Mutinus caninus*) troffen we een wanstaltige Grote stinkzwam (*Phallus impudicus*) aan, met een diameter van wel 6 cm. Voor de gleba was deze groei te veel geweest en zij was iets kleiner in diameter. Een eindje verderop lagen een zestal omgevallen Stinkzwammen, in verschillende staat van ontbinding. Ze waren gekomen uit een groep roze, spitse eieren, waarvan de myceliumstrengen één geheel vormden. Twee eieren, die nog uit moesten komen werden meegenomen. Eén ervan kwam de volgende dag uit en de verse stinkzwam verspreide een zwaar zoete geur. Niet zo walgelijk als die van *Phallus impudicus* maar dezelfde onaangename lucht die we 3 weken eerder roken tijdens het NMV-weekend op Vlieland. En dat betrof *Phallus hadriani*!

Het tweede vruchtlichaam kwam na 4 dagen uit en kon bekeken worden door de leden van de Wageningse werkgroep in de kelder van Frans Tjallingii. Daar offerde Piet Jansen zich op om het exemplaar te drogen.

Informeel heeft het bosje dat de opmerkelijke vondsten heeft opgeleverd al verschillende namen, maar naar een naam die in Coolia gepubliceerd kan worden wordt nog gezocht.

Paddestoelenwerkgroep Rijk van Nijmegen

Niet elk roze ei is een Duinstink-ei

Bij uitzondering kan het ei van *Phallus impudicus* ook wel roze of violette tinten hebben. De geur (zoals hiervoor omschreven) is derhalve het doorslaggevende kenmerk van *Phallus hadriani*. Een ander, zij het lastig, verschil is te vinden in het witte, platte schijfje op de top van het vruchtlichaam: relatief klein en met een vrijwel gave rand bij *Ph. impudicus*; relatief groot en met een onregelmatig gekarteld-gegolfd rand bij *Ph. hadriani*.

Leo Jalink, Oegstgeest

Na 13 jaar nog Peperbussen op Elswout

In de herfst van 1991 liet Ton Engelman, de beheerder van de heemtuin 'De Heimanshof' te Hoofddorp, mij een dia zien van een Aardster waarvan hij dacht dat het de Peperbus (*Myriostoma coliforme*) was. De dia was zo duidelijk, dat de determinatie zonder twijfel bevestigd kon worden. Hij had de Peperbussen in 1981 ontdekt bij de aanleg van een zogenaamde paddentunnel onder de Duinlustweg tussen de landgoederen Elswout en Koningshof nabij Haarlem. Toen ik vertelde dat ik zelf nog nooit een Peperbus had gevonden, stelde hij voor om ter plekke te gaan kijken. Nu geloof ik sterk in de jaarlijkse verrijzenis van vruchtlichamen van hetzelfde mycelium op vaste plaatsen, maar om na tien jaar nog Peperbussen op dezelfde plaats te vinden leek mij vrijwel kansloos. Maar Ton Engelman was er zeker van dat ze er nog waren. Hij had immers vroeger van G.L. van Eyndhoven, oud-voorzitter van de N.M.V. en groot kenner van Buikzwammen, geleerd dat Peperbussen in de duinen bij oude Iepen groeien. En aangezien de oude Iep er nog steeds stond, zouden de Peperbussen er ook nog wel zijn. Dus togen we op 17 december 1991 naar het landgoed Elswout: de Iep stond er nog, de paddentunnel was er nog en we vonden twee Peperbussen! Op 29 december ben ik nog eens terug gegaan voor een nauwkeuriger onderzoek en toen vond ik 11 exemplaren in een halve heksenkring. Sindsdien ga ik elke herfst even kijken op Elswout, en elk jaar staan ze er weer: de laatste keer op 30 december 1994, dus 13 jaar na de eerste vondst.

John Reijnders, Badhoevedorp.

LITERATUUR

- Nannenga - Bremekamp, N. E., 1974. De Nederlandse Myxomyceten. KNNV-bibliotheek.
 Ryvarden, L., 1991. Genera of Polypores Nomenclature and taxonomy. Synopsis Fungorum 5. Fungiflora, Oslo.